

ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА

*Тільки мирні збори
захищаються
правом на мирні зібрання*

*Міністр юстиції Олена Лукаш
(виступ на брифінгу
«Дотримання законності під час
мирних акцій протесту»
15.01.2014 р., Будинок Уряду)*

Доброго дня всім!

Протягом останніх двох місяців в Україні значно збільшилась кількість заходів, в яких бере участь велика кількість наших громадян. Переважна більшість таких зібрань носить мирний характер, під час яких люди мають можливість обговорити і висловити своє ставлення до певних суспільних і політичних подій в Україні і світі, які бачать по-різному.

Водночас ми всі з Вами є свідками того, що окремими громадянами мирні протестні настрої штучно використовуються для досягнення власних політичних цілей.

На превеликий жаль, наслідком таких, на мою думку безвідповідальних, дій, є:

- порушення закону,
- нехтування правами і охоронюваними законом інтересами громадян України,
- підміна гарантованого Конституцією України права громадян мирно збиратись на захоплення будівель і блокування роботи державних органів.

Всі ці події вимагають **більш зваженої оцінки, роз'яснення** нашим громадянам **їх прав** з урахуванням положень чинного законодавства України, європейського та світового досвіду.

Перш за все хочу наголосити, що **право на мирні зібрання** (тобто саме мирно, без зброї, із завчасним сповіщенням відповідних органів) **гарантується статтею 39 Конституції України та повністю відповідає міжнарод-**

ним стандартам (у тому числі Міжнародному пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року).

Міжнародні стандарти у сфері мирних зібрань, які узагальнені в Керівних принципах зі свободи мирних зібрань (розроблені Радою експертів БДІПЛ/ОБСЄ), визначають, що держава, виконуючи свої обов'язки, зокрема, має забезпечувати в повній мірі дотримання прав і свобод громадян, як тих, що є учасниками мирних зібрань, так і тих, які не є їх учасниками.

Ці принципи передбачають, що органи влади зобов'язані **знайти точний баланс між дотриманням права на свободу мирних зібрань та правами інших громадян, що проживають, працюють, займаються бізнесом в місці проведення зібрання**. Цей баланс має забезпечити, щоб у тому ж місці одночасно з проведенням мирних зібрань могла продовжуватися інша діяльність, а саме, має бути забезпечено для інших осіб право на недоторканність особистого життя, право на повагу до власності, право на свободу та безпеку особистості та право на свободу пересування тощо.

Обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Отже, при здійсненні прав і свобод не повинно бути посягань на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Таким чином, останні події в Україні свідчать, що **окремі акції не відповідають загально визнаним європейським вимогам** та спрямовані на прояви насильства.

При цьому їх учасники нехтують правами інших громадян, а окремі дії протестувальників суперечать принципам проведення мирних зібрань, порушують вимоги Конституції та законодавства і містять в собі ознаки кримінальних злочинів.

Під час проведення деяких акцій протесту збільшилась кількість інцидентів щодо протидії законним діям і вимогам працівників міліції, нападів на суддів, залякування громадян тощо.

Водночас звертаю увагу, що для виконання покладених на міліцію обов'язків їй надано право відповідно до своєї компетенції тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти з метою забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей, а також вимагати припинення правопорушень та дій, що перешкоджають здійсненню повноважень міліції, а в разі невиконання зазначених вимог застосовувати передбачені Законом «Про міліцію» заходи примусу, у тому числі заходи фізичного впливу та спеціальні засоби.

При цьому злісна непокора, опір, погроза, насильство та інші дії, які перешкоджають виконанню покладених на працівника міліції завдань, тягнуть за собою встановлену законом відповідальність.

Так, **злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків тягне за собою адміністративну відповідальність**.

За вчинення цих дій згідно зі статтею 185 КУпАП може бути **накладено стягнення** не лише у вигляді штрафу (від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), а й у вигляді **громадських робіт** (від 40 до 60 годин), **виправних робіт** (від 1 до 2 місяців), а також накладено **адміністративний арешт** (до 15 діб).

Що стосується **кримінальної відповідальності**, то у Кримінальному кодексі передбачені такі покарання:

– **Стаття 109.** Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади караються обмеженням волі на строк до 5 років або позбавленням волі на той самий строк;

– **Стаття 112.** Посягання на життя державного чи громадського діяча карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі;

– **Стаття 293.** Групове порушення громадського порядку карається штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до 6 місяців;

– **Стаття 294.** Масові заворушення караються позбавленням волі на строк від 8 до 15 років;

– **Стаття 295.** Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку караються штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до 6 місяців, або обмеженням волі на строк до 3 років;

– **Стаття 341.** Захоплення державних або громадських будівель чи споруд карається арештом на строк до 6 місяців або обмеженням волі на строк до 3 років, або позбавленням волі на той самий строк;

– **Стаття 342.** Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб карається обмеженням волі на строк до 5 років або позбавленням волі на строк від 2 до 5 років;

– **Стаття 345.** Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу караються позбавленням волі на строк від 7 до 14 років.

І це не вичерпний перелік статей Кримінального кодексу, за яким порушників може бути притягнуто до кримінальної відповідальності.

Окремо зауважую, що кримінально караним є не лише безпосереднє вчинення протиправних дій, а й підбурювання, яке може проявлятися у схиланні до їх вчинення шляхом викликання рішучості або зміцнення наміру іншої особи вчинити такі дії, а також **пособництво** у цьому.

Законодавство країн Європейського Союзу та США передбачає досить жорсткі покарання під час протестів, які не є мирними зібраннями.

Наприклад, у Великій Британії: до 10 років в'язниці – таким може бути покарання для учасників масових заворушень згідно з Законом про охорону громадського порядку.

Провокації і підбурювання до насильства караються терміном до 6 місяців або штрафом до 5000 фунтів, причому мова в цьому випадку йде не про організаторів, а про учасників.

При цьому начальник будь-якого територіального поліцейського органу Великобританії, якщо він вважає, що існує небезпека переростання масових заходів у заворушення, може звернутися до місцевої влади для винесення заборони щодо проведення всіх масових заходів на термін до 3 місяців.

Окрему увагу у Великобританії правоохоронні органи приділяють закликам до насильства у соціальних мережах. Наприклад, у 2011 році двоє порушників були засуджені до 4 років позбавлення волі за заклики до участі у масових заворушеннях у мережі «Facebook».

Закон про збори та ходи у Федеративній Республіці Німеччина передбачає кримінальне покарання за виклик або провокування масових заворушень, і навіть за намір здійснити таке діяння. Поправками до Кримінального кодексу передбачено кримінальне покарання за маскуванню особи, а саме – позбавлення волі на строк до 1 року. У 1989 році у ФРН набув чинності закон про боротьбу з тероризмом, який передбачає кримінальне покарання за поведінку під час демонстрацій і мітингів: носіння схованої зброї, маскуванню своєї зовнішності, використання захисних шоломів і щитів.

Жорсткі дії німецької поліції у Штутгарті в 2011 році та Франкфурті в 2012 році із застосуванням водометів та сльозогінного газу були навіть предметом критики таких організацій, як Amnesty International та Human Rights Watch.

У США питання проведення мирних зібрань регулюється законодавством штатів. Наприклад, в Нью-Йорку заявка на проведення мітингу треба подавати за 45 днів, у Лос-Анджелесі – за 40 днів. У деяких містах країни заборонено проведення мітингів у безпосередній близькості від урядових та адміністративних будівель.

За неповідомлення французької місцевої влади про проведення мітингу передбачені покарання у вигляді ув'язнення до 6 місяців і штрафу до 7500 євро. Згідно з Кримінальним кодексом максимальні санкції передбачені для збройних учасників акції: до 5 років в'язниці і 75000 євро штрафу. Для тих, хто приховував своє обличчя під час погромів, – 3 роки в'язниці і 45000 євро штрафу. Всі інші порушники можуть отримати до 1 року ув'язнення і 15 000 євро штрафу.

Отже, правоохоронні органи провідних країн світу надзвичайно жорстко реагують на будь-які порушення громадського порядку, які перетворюються або навіть мають намір перетворитися у масові заворушення.

Окремо хочу торкнутись питання **щодо позиції Європейського суду з прав людини стосовно мирних зібрань.**

Перш за все, **з приводу останніх подій у нашій державі.**

Європа вже відреагувала на заклики представників Майдану про розгляд їх скарги Європейським судом.

23 грудня 2013 року Міністерством юстиції України було отримано лист з Європейського суду у справі «Даневич та інші проти України». У листі Уряд було повідомлено про те, що 17 грудня 2013 року Палатою Європейського суду було відмовлено у задоволенні клопотання заявників, в якому вони звертались із проханням до Європейського суду надати Уряду України вказівки утриматися від втручання в акції протестів шляхом розгону або блокування протестувальників.

Судом прийнято рішення про те, що заявниками не було доведено наявність індивідуального ризику. Копію я надаю вам.

Хочу наголосити, що Європейський суд неодноразово висловлював свою позицію щодо критеріїв свободи мирних зібрань та неприпустимості порушення громадського порядку.

По-перше, Суд неодноразово зазначав, що статтю 11 Конвенції про захист прав і основоположних свобод кожному гарантується право **на свободу мирних зібрань. Тільки мирні збори захищаються правом на мирні зібрання, закріпленим статтю 11 Конвенції.** Зібрання повинні вважатися мирними, якщо у його організаторів – **мирні наміри.**

При цьому поняття «мирні зібрання» **не включає демонстрації, які організовуються з метою або ж до яких залучаються учасники для цілей, які можуть призвести до порушень порядку.** У таких випадках держави можуть тимчасово заборонити проведення всіх демонстрацій у певному місті/місці, що **не буде суперечити статті 11 Конвенції.**

Зібрання, які плануються як «НЕ-мирні», **будуть незаконними також через існування вагомих та очевидних доказів загрози неминучого застосування насильства.**

Питання щодо мирних зібрань Європейський суд розглядав у низці справ: «Сіссе проти Франції», «Руфі Османі проти Колишньої Югославської Республіки Македонія», «Єва Мольнар проти Угорщини», «Баррако проти Франції» тощо.

За результатами їх розгляду Суд зробив такі висновки:

– єдиним видом зібрань, які не можна віднести до категорії «мирних зібрань», є такі зібрання, в яких організатори та учасники мають намір застосувати насильство;

– впливовість особи, яка є політичною фігурою, враховуються Європейським судом як особливий фактор у разі висловлювань та промов, спрямованих на порушення громадської безпеки;

– у разі участі у демонстраціях шляхом блокування доріг, яке створило суттєві незручності іншим особам, саме це є порушенням, а не участь у демонстрації;

– втручання поліції для припинення порушень громадського порядку у таких випадках є виправданим.

Таким чином, **Європейський суд неодноразово зазначав у своїх Рішеннях, що саме можливо вважати мирними акціями, та підтверджував співрозмірність та адекватність дій правоохоронних органів у разі порушень громадського порядку.** Саме такі випадки ми можемо спостерігати зараз на вулицях Києва з боку окремих осіб, що у разі необхідності вимагає відповідної реакції правоохоронців.

На додаток я хочу торкнутись ще одного питання. Останнім часом в **Інтернеті відбувається поширення персональних даних працівників органів влади та правоохоронних органів.** У зв'язку з цим я хочу зазначити таке:

оприлюднення відомостей, які дозволяють ідентифікувати особу, у мережі Інтернет може здійснюватись виключно за згодою суб'єкта персональних даних або у випадках, визначених законом, і лише (якщо це не-

обхідно) в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (стаття 16 Закону України «Про захист персональних даних»). **Право на невтручання в особисте життя людини і громадянина є основоположним правом**, яке забезпечується статтею 32 Конституції України та Законом України «Про захист персональних даних».

В той же час порушення прав суб'єкта персональних даних може тягнути за собою адміністративну відповідальність (частина четверта статті 188³⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення), а незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу – кримінальну відповідальність (стаття 182 Кримінального кодексу України).

Підбиваючи підсумки, я хочу наголосити на такому.

Право на мирні зібрання гарантується статтею 39 Конституції України.

Тільки мирні збори, які мають мирні наміри, захищаються правом на мирні зібрання.

Під час участі у таких заходах має забезпечуватися в повній мірі дотримання прав і свобод громадян, які не є їх учасниками.

Невиконання законних вимог та опір працівникам міліції матиме наслідком заходи примусу, у тому числі заходи фізичного впливу та застосування спеціальних засобів, що у повному обсязі відповідатиме міжнародним стандартам.

Порушення прав проведення мирних зібрань може призвести до адміністративної та кримінальної відповідальності правопорушників.

Наслідком порушення законодавства є принцип невідворотності покарання, яке буде застосовано до усіх осіб, причетних до правопорушень.

Винні особи нестимуть індивідуальну та персональну відповідальність та повинні чітко усвідомлювати це у разі підбурень та схильнянь до протиправних дій з боку інших громадян.

З приводу сподівання окремих осіб, притягнутих до відповідальності, щодо застосування амністії слід зазначити таке.

Закон України «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань» є політичним компромісом.

Закон фактично запроваджує новий для національного законодавства правовий інститут, не передбачений на сьогодні ані Конституцією України, ані Кримінальним кодексом України. Отже, у чинному кримінальному процесуальному законодавстві відсутній механізм для реалізації Закону.

Вказані висновки підтверджуються таким.

На сьогодні Кримінальний кодекс України передбачає можливість звільнення від:

- кримінальної відповідальності, зокрема у зв'язку з дійовим каяттям, зміною обстановки, закінченням строків давності (статті 45 – 49);
- відбування покарання з випробуванням у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (статті 75, 79, 80) тощо;
- покарання за хворобою, на підставі закону про амністію або акта про помилування (статті 84 – 87).

Натомість, передбачене Законом звільнення від відповідальності не відповідає жодній із наведених підстав для звільнення від кримінальної відповідальності.

І хоча за своєю формою представлений у Законі інститут схожий на звільнення від покарання на підставі амністії, проте, враховуючи, що кожна зі статей Закону повністю або частково суперечить Кримінальному кодексу України та Закону України «Про застосування амністії в Україні», а застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено, його реалізація на практиці буде проблематичною.

Чому так сталося – слід запитувати в авторів законопроекту.

Для забезпечення виконання Закону його положення необхідно скореспондувати з іншими законами, визначивши:

- чітке коло правопорушень, від відповідальності за вчинення яких звільнятимуться особи, що брали участь в акціях протесту;
- особливий процесуальний порядок реалізації Закону;
- коло уповноважених органів на виконання положень Закону;
- та багато інших питань.

За таких умов існує потреба у здійсненні заходів законодавчого та організаційного характеру для визначення відповідних процесуальних процедур, які б дозволили забезпечити практичне застосування Закону.

Дякую за увагу!